



Universiteit  
Leiden  
The Netherlands

## Een tekening van Willem van de Velde de Oude uit 1672

Plaisier, J.

### Citation

Plaisier, J. (1973). Een tekening van Willem van de Velde de Oude uit 1672. *Mededelingen Van De Nederlandse Vereniging Voor Zeegeschiedenis*, 27, 8-11. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4305452>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4305452>

**Note:** To cite this publication please use the final published version (if applicable).

door J. Plaisier

De tekeningen van Willem van de Velde de Oude hebben de naam in het algemeen betrouwbare weergaven te zijn van gebeurtenissen, zoals die zich afgespeeld hebben. Over de lotgevallen ter zéé in zijn tijd zijn verschillende bronnen tot ons gekomen, die op een of andere wijze controle op die betrouwbaarheid mogelijk maken. Dit kan bijvoorbeeld in het geval van de bij dit artikel afgedrukte tekening van een deel van de Nederlandse vloot op de dag na de slag bij Solebay op 7 juni 1672. Hiervoor staan onder meer ter beschikking: een uitgebreid journaal van één van de op de tekening voorkomende schepen 1), vlootlijsten 2) en seininstructies 3). Gezamenlijk geven zij aanwijzing van de graad van betrouwbaarheid en nauwkeurigheid van een enkele, willekeurige tekening van Willem van de Velde de Oude.

#### De slag bij Solebay en Willem van de Velde de Oude

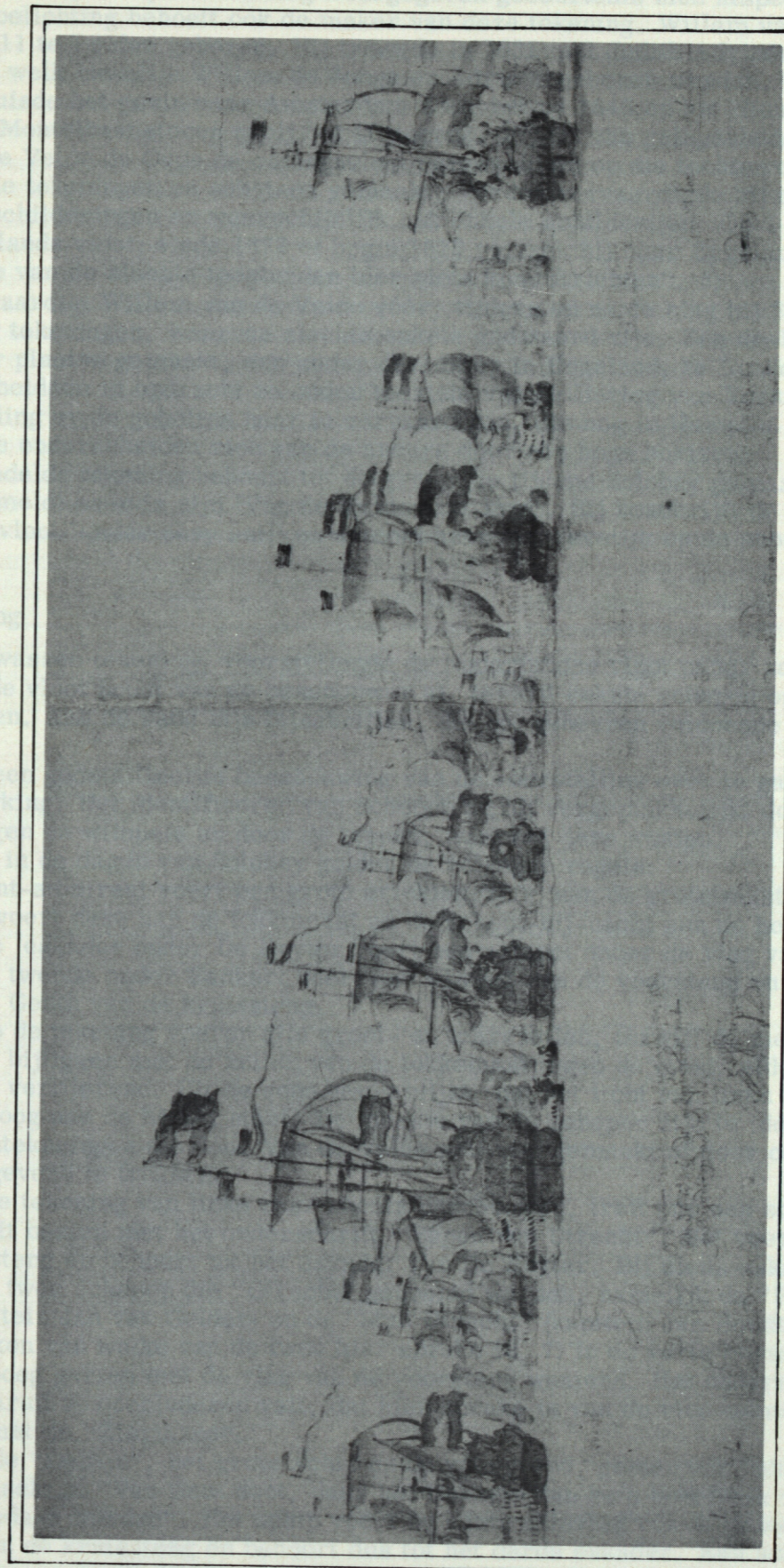
Om de gebeurtenis op de tekening beter te kunnen beoordelen is een kleine inleiding nuttig. In begin mei 1672 was de oorlogsvloot onder De Ruyter in zee gestoken met als eerste doel zich met het Zeeuwse eskader onder Bankert te verenigen, om daarna de Engelsen aan te vallen vóór dezen zich met de Fransen samengevoegd zouden hebben. Het "uitpressen" van het Zeeuwse eskader ondervond door allerlei oorzaken vertraging, zodat Bankert met de Zeeuwse schepen niet eerder dan de 12de mei in zee kwam om zich bij De Ruyter te voegen. Onderwijl werd op de 14de mei de vereniging van de Engelse met de Franse vloot een feit. Gedurende de daaropvolgende dagen hebben de Engelse-Franse en de Nederlandse vloten elkaar enige malen in zicht gehad, maar tot een treffen is het niet gekomen. De vloot van de Geallieerden heeft zich daarna op de Engelse kust teruggetrokken in de baai van Southwold (Solebay), om water en andere behoeften in te nemen, totdat een op de buitenwacht gezonden Frans fregat in de vroege ochtend van de 7de juni de Nederlandse vloot ontdekte. Deze kwam met volle zeilen en een gunstige noordoostenwind opzetten.

De verbonden vloten lagen in een linie ten anker, evenwijdig aan de kust, die aldaar ten naastenbij noord-zuid loopt; de Engelsen vormden het noordelijke deel van de linie, de Fransen het zuidelijke. De Nederlanders naderden in twee linies achter elkaar: voorop in de eerste linie achttien schepen met achttien branders, daarachter eveneens in één linie het gros van de vloot. De meeste schepen van de verbondenen kaptten hun kabels, mede omdat hun positie door de O.N.O. wind en de nabijheid van lager wal uiterst ongunstig was, en gingen onder zeil. De Fransen naar het zuiden over stuurboord, de Engelsen naar het noorden over bakboord, waardoor de verbonden vloten zich van elkaar verwijderden.

De Ruyter zond het deel van zijn vloot onder Bankert, dat het meest zuidelijk zeilde, om de zuid naar de Fransen om hen aan te vallen of in ieder geval in bedwang te houden. De Ruyter wierp zijn gehele verdere macht op de Engelsen, waarbij waarschijnlijk nog een deel van het eskader van Bankert, die zelf met een gering aantal schepen door de gunstige loefpositie volledig kon bepalen of en hoe hevig de aanval op de Fransen zou zijn. Reeds bij het naderen echter van de vijand flauwde de wind af, later zelfs tot windstilte. Eerst in de namiddag stak de wind weer op, waarbij de Engelsen direct door de wind gingen, daartoe ook gedwongen door de nabijheid van de wal en tevens met de bedoeling boven de Nederlanders te komen. De Ruyter evenwel ging eveneens om de zuid en liet alle zeilen bijzetten om de loef te houden en tevens Bankert te naderen. 4)

Zo waren in grote lijnen de bewegingen van beide vloten in de slag bij Solebay. Volgens al genoemd journaal, namelijk dat van kapitein Kindt, vlaggekapitein van Van Genth, was 's avonds 9 uur de wind O.N.O., koers Z.O. De volgende morgen was de wind als voren, "de Engelschen" "staken van ons af om de N.N.W. en wij om de Z.O." Dit is

\* Noten achterin blz. 75



Gewassen potloodtekening van Willem van de Velde de Oude,  
voorstellende de Nederlandse vloot daags na de slag bij Solebay van 7 juni 1672.  
Afmetingen: 41,5 x 20 cm. Particulier bezit.

het ogenblik waarop de op de tekening weergegeven gebeurtenis zich afspeelt. Een nadere toelichting behoeft ook de maker van deze tekening. Willem van de Velde de Oude is in 1611 te Leiden geboren. Hij trouwde in 1631 met Judith Adriaensdr. van Leeuwen, uit welk huwelijk Willem de Jonge en Adriaen geboren werden. Tussen 1634 en 1636 verhuisde het gezin naar Amsterdam waar het na 1646 op het Nieuwe Waalseiland voor de Montelbaanstoren nabij het IJ woonde. Bij tal van gelegenheden heeft Willem van de Velde de Oude de oorlogsvloot vergezeld en op die tochten en tijdens zeeslagen vele tekeningen en schetsen gemaakt. Verder vervaardigde hij over dit onderwerp penschilderingen en waarschijnlijk ook enkele schilderijen. Op 7 juni 1672 was hij nog op 's lands vloot; einde 1672 of begin 1673 vertrok hij naar Engeland "ziende dat hij tengevolge van de slechte toestanden hier niets kon uitrichten". 5) In totaal vervaardigt Willem van de Velde vóór, tijdens en na de slag bij Solebay ongeveer zeventig tekeningen, waarvan slechts enkele gedateerd zijn. Een deel ervan werd vrij zeker ter plaatse gemaakt, een ander deel later in Engeland, te Londen. Van deze kunnen verscheidene in opdracht en onder toezicht van de Hertog van York gemaakt zijn met de bedoeling er de gobelins naar te vervaardigen, die nog in Hampton Court aanwezig zijn. Deze onderscheiden zich van de andere door een hoge horizon. De hier behandelde tekening behoort tot de groep die tijdens Solebay gemaakt is. Robinson vermeldt haar in zijn 'Van de Velde drawings'. Hij beschrijft de tekening als de Hollandse vloot 'under easy sail' en dateert haar abusievelijk op de avond van de slag. 6)

#### De voorstelling

Het is een gewassen tekening, voorstellende de Nederlandse vloot onder zeil. Het grootste deel van de vloot houdt van de beschouwer af, terwijl enkele schepen op tegengestelde koers liggen. Aan de rand zijn bijschriften, die het gebeuren voldoende verduidelijken.

Alvorens tot een gedetailleerde beschouwing van de voorstelling over te gaan, nog een laatste opmerking. Het identificeren van schepen wordt vergemakkelijkt door de voering van vlaggen en wimpels en door de toppen, waarvan deze waaien.

Voor de vloot in de dagen van Solebay golden de volgende regels:

de luitenant-admiraal voert een grote driekleurvlag aan de grote mast, de vice-admiraal voert deze aan de fokkemast en de schout-bij-nacht aan de bezaansmast. Het eerste eskader onder De Ruyter voert een wimpel onder de vlag van de grote steng, het tweede onder Bankert voert een wimpel van de voorsteng en het derde onder Van Genth van de kruissteng.

De schepen op de tekening voeren alle groot- en marszeilen, terwijl de meeste die van ons afhouden, bijliggen met de zeilen van de fokkemast tegen de mast, aldus vaart minderend en wat verlijerend. Uit de schaduwen blijkt, dat het licht van links inkomt en de zon nog niet hoog aan de hemel staat. De meeste van de schepen zijn te identificeren dankzij de aantekeningen die door Van de Velde zelf zijn gemaakt of door conclusies uit andere gegevens te trekken.

Wanneer we de tekening van links naar rechts beschouwen, treft ons een schip van bakboord achteruit gezien met het onderschrift "Wapen van Utrecht". Het voert de wimpel van de grote steng en behoort tot het eskader van De Ruyter. Bij diens eskader behoren inderdaad twee schepen die "Utrecht" genoemd werden, namelijk de "Provincie van Utrecht" (kapitein Jan van Gelder) en de "Stad Utrecht" (kapitein Jan Bondt). Het is niet uit te maken van welke van de twee hier sprake is. 7) In de verte bemerken we een schip van de boeg gezien met de vlag van de voorsteng waaiend. Het onderschrift is "Everts", waaruit te concluderen valt, dat hier sprake is van de vice-admiraal C. Evertsen met de "Zierikzee".

Daarna komt de "Dolfijn", het grote schip op de voorgrond, gezien van bakboord achteruit met het bijschrift "Van Gent doot, daer het lichaem van hem beneffens de gequeste int gallijodt gedaen werden". Het schip voert de admiraalsvlag van de grote steng en een wimpel aan de kruissteng en behoort dus tot het derde eskader. Een schetstekening daaronder vertoont de "Dolfijn" van de stuurboordboeg gezien, waar Van de Velde bij heeft aangetekend "soo macken".

